



# rusai - Lietuvon

Atkelta iš 4 p.  
► meniniai pamatai. Paklausus vietinė moteriškė paaiškino - ten gyveno estai, ir oi gerai jie gyveno... Deja, tuomet neišsiaiškinau, nuo kada ten gyveno latgaliai, estai ir kur jie išnyko).

Motociklininkas pravežė pro Vengerovo miestuką, kurio apylinkėse gyvenę nemažai lenkų, ir, atsisveikinus ties Menšikovo kaimu, po poros valandų ėjimo pasiekiau Šeduvą. Neišvydau, kaip tikėjausi, užsikonservavusio romantiško XIX a. lietuviško kaimo tarp senų liepų ir ąžuolų, tarp obelų ir vyšnių - jis buvo gana plikas, krūva namų, panaši į eilinį sibiriečių kaimą. Užkalbinęs pirmą sutiktą dar apyjaunį vyrą, susipažinau tiesiog su kolchozo brigadininku Baranausku (oficialiai Baranovskij), buvau labai nuoširdžiai priimtas ir apnakvydintas jo namuose, išsivoniau pirtyje, buvau pavalgydintas, pavaišintas naminuke (kurios dar daug likę nuo buvusios prieš gerą mėnesį didžiausios abiejų kaimų šventės - visų iš šio lizdo išsisklaidžiusių tėviškėnų suvažiavimo). Bendraujant su šia šeima, buvo įdomu stebėti, kaip laikas keičia kartą po kartos. Senyva, bet vikri ir energinga brigadininko motina nekalba rusiškai - su visais tik lietuviškai, gražia aukštaitiška tarme. Sūnus Baranauskas ir jo žmona kalba lietuviškai, bet kartais lyg sunkokai, su juntamu akcentu. O jų vaikai, amžiaus iki 10 metų, kalba tik rusiškai; supranta, ką jiems sako močiutė, bet atsiliepia rusiškai...

Kitą dieną susitikau su pačiu seniausiu kaimo žmogum, pavarde Paluckas. Senolis negalėjo patikėti, kad aš iš Lietuvos, ir vis stebėjosi: ai ai, tai sakai - iš Lietuvos? Iš Baranausko ir jo motinos pasakojimų, o daugiausiai iš senelio Palucko sužinojau šių kaimų istoriją.

Po 1863 m. sukilimo numalšinimo vienas ar keli jo dalyviai iš Šeduvos ir Baisogalos krašto (minėta tik Paulausko pavardė), išėję iš katorgos gyvi ir Sibire įkurdinti laisvėje, ėmė rašyti saviškiams į Lietuvą laiškus. Rašė, jog ten yra daug laisvos ir geros žemės, valdžia atsikrausčiusiems ūkininkauti jos duosianti nemokamai. Ilgokai svarstę, būrys kraštiečių ryžosi iškelti laimės svetur ieškoti: visi jie buvo bežemiai, anot senelio Palucko, "bimbilai" (pagal tų laikų rusišką terminą "bobyli" - bežemiai kumečiai; iš čia ir pavardė Babilius), o Lietuvoje, kaip matėme iš pacituoto caro ministro potvarkio, vilties gauti nuosavos žemės jiems nebuvo, žemę dalino atgabentiems rusams. Persikėlimui lėšų skyrė valdžia, mat ji buvo suinteresuota iš nerusų etninių žemių kuo daugiau žmonių iškelti į tuščius Sibiro plotus ir kitas etniškai skirtingas sritis, kur atvykėliai ilgainiui tampa "rusakalbiais", pagaliau ir "rusais", dažnai net uolesniais už tikruosius (kad surusėję kitataučiai linkę "perspausti" rusiškojo nusistatymo pusėn, yra konstatavęs net Leninas savo raštuose, vertindamas kai kuriuos Stalino veiksmus Kaukaze). Ta pati tautų maišymo politika, naudojant ir smurtą, ir administracinius, ekonominius

svertus, buvo varoma ir Sovietų Sąjungoje iki pat jos sugriuvimo.

Mūsų savanoriai tremtiniai iškeliavo į Sibirą 1888 m. su šeimomis, vaikais, manta, kai kas vežėsi ir gyvuliukų. Važiavo iki Tiumenės traukiniu, nuo Tiumenės iki Omsko plaukė garlaiviu, nuo čia samdėsi vežikus, o kas turėjo pinigų - pirkto arklius, vežimus. Atvykę nurodyton vieton, kūrėsi dviem bendruomenėm - anot senolio Palucko, kuriam tuomet buvo 11 metų, "šeduviai statėsi sau, baisogaliai sau". Valdžia kiekvienam darbingam vyrui atrėžė 10 dešimtinių (hektaro) sklypą, moterims nedavė nieko. Vietovė - lyguma, miškastepė su kur ne kur mažais lapuočių guotais, dirva - geras juodžemis, tad visko užderėdavo į valias, jeigu tik ne sausros metai. Iš tų dešimties dešimtinių įdirbdavo tik penkias-šešias, likusioje žemėje bendrai visas kaimas ganydavo gyvulius, bendrai samdydavo "pacuką" - piemenį.

Ilgą laiką nuošalūs lietuviški kaimai Šeduva ir Baisogala gyveno ramų, uždarą gyvenimą, mažai bendraudami su išoriniu pasauliu. Šventė įprastas lietuviškas šventes, per Velykas dažė kiaušinius, per Kalėdas - irgi, nes eglių nepuošė: jos tose vietose neauga. Mirusius laidojo bendrose kapinaitėse pusiaukelėje tarp abiejų kaimų, ant kapų statė lietuviškus medinius kryžius, tačiau užrašai ant jų - rusiški: mat lietuviško rašto vaikus mokyti nebuvo kam, o ir skaityti lietuviškai nebuvo ką. Svarbesniais atvejais religines paslaugas suteikdavo katalikų kunigas, kol jis dar buvo Vengerove, už poros dešimčių kilometrų.

Antrą sovietinės valdžios dešimtmetį nusistovėjusi kaimų gyvenimo sankloda ėmė griūti. Iš pradžių juos įjungė į kolchozą, kurio centras buvo Menšikove už 8 km, iš žmonių atėmė žemę, gyvulius, padargus ir vėl pavertė kumečiais. 1937 ar 1938 metais surinko visus suaugusius vyrus ir kažkur išvarė (paliko tik vaikus ir senius), nuo tada niekas nieko apie juos daugiau nebegirdėjo. Matyt, buvo likviduoti. Po to į kaimus atsikėlė nemažai rusų. Taigi Sibire Šeduva ir Baisogala pergyveno dar sykį nelyginant Lietuvoje Muravjovo laikus: rusiškos valdžios siautėjimas, vyrų išvarymas į katorgą ar tiesiog į mirtį, paskui "rusiško elemento sustiprinimas". Nesant jokio ryšio su Lietuva, kaimai ėmė rusėti, ir 1966 m. tai buvo aiškiai matyti. Kai tąsyk paklausiau senąją Baranauskiene, ar jie nenorėtų grįžti į Lietuvą, į savo kraštus, ji tik palingavo galvą: "Mes ten gal jau nesusikalbėtume".

Grįžęs iš kelionės, parašiau svetingajam šeduviui Baranauskui laišką lietuviškai, tik rusiškom raidėmis - "graždanka", tarytum "laiko mašinos" pagalba būčiau nusikėlęs į Muravjovo laikus, vaikams pasiunčiau lietuvišką elementorių ir iliustruotų knygelę; tačiau ryšys laiškais neužsimezgė.

Nuo tada praėjo beveik 40 metų. Šiandien lietuviškoji Sibiro Šeduvos ir Baisogalos istorija tikriausiai jau pasibaigusi, ir jos papasakoti ten nebėra kam.